

mulier instituut

Monitor sportief wedstrijdgedrag 2019

Registratie sportief en onsportief gedrag in de Nederlandse teamsport met de SportklimaatApp

Eva Heijnen

Corry Floor

Rick Prins

Monitor sportief wedstrijdgedrag 2019

Registratie sportief en onsportief gedrag in de Nederlandse teamsport met de SportklimaatApp

Met ondersteuning van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Eva Heijnen
Corry Floor
Rick Prins

© Mulier Instituut
Utrecht, februari 2020

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	De Sportklimaatapp	4
1.2	Veldwerkonderzoek	6
1.3	Datastructuur	7
2.	Gedrag tijdens de wedstrijd	8
2.1	Wedstrijdachtergronden	8
2.2	Positief en negatief wedstrijdgedrag	9
2.3	Wedstrijden met rode (excessieve) gedragingen	10
2.4	Sportiviteit over de gehele wedstrijd	12
2.5	Sportiviteit over de gehele wedstrijd in 2017, 2018 en 2019	13
2.6	Gedrag supporters en begeleiding	14
3.	Voetbal en hockey	16
3.1	Positief en negatief wedstrijdgedrag	16
3.2	Wedstrijden met rode (excessieve) gedragingen	16
3.3	Sportiviteit over de gehele wedstrijd	17
3.4	Gedragingen in verhouding tot sportiviteit	17
3.5	Gedragingen supporters en begeleiding	18
3.6	Wedstrijdspanning	20
4.	Conclusie	21
4.1	Resultaten	21
4.2	Tot slot: hoe nu verder	22
	Bijlage 1	23
	Bijlage 2	24

1. Inleiding

In 2019 is opnieuw onderzoek gedaan naar het sportief klimaat op de Nederlandse sportvelden en in de sporthallen en zwembaden met behulp van de Sportklimaatapp. Klimaat in dit onderzoek gaat over het sociale klimaat. Het sociale klimaat wordt in kaart gebracht door te kijken naar de gedragingen van spelers tijdens een wedstrijdsituatie. Ondanks de aandacht voor een veilig sportklimaat, komen er nog steeds excessieve gedragingen voor op de Nederlandse sportvelden. Door het monitoren van gedrag kan in kaart worden gebracht hoe de ontwikkeling in dit gedrag is. Het doel is om meer inzicht te krijgen in factoren die van invloed kunnen zijn op het gedrag van de spelers.

In 2018 is de eerste Monitor sportief wedstrijdgedrag (Romijn, Floor & Prins, 2018)¹ uitgebracht. In de eerste monitor stond het verkrijgen van inzicht in excessief gedrag centraal en is voor het eerst de opbouw van wedstrijdspanning gedurende een wedstrijd beschreven. Een belangrijke conclusie van het onderzoek was dat, bij de geobserveerde wedstrijden, zeer sportief gedrag de norm is, vooral bij vrouwen en kinderen. Eén op de tien gedragingen was negatief (8%) of excessief (2%). Hoewel de excessieve gedragingen veel minder voorkomen dan positieve gedragingen, viel bij 41 procent van de wedstrijden minimaal één excessieve gedraging te noteren. Tegelijkertijd maakt de aanwezigheid van een excessieve gedraging niet een gehele wedstrijd onsportief; slechts 4 procent van de wedstrijden werd door observanten als onsportief beoordeeld. Deze rapportage is een *update* van de gegevens uit 2018 en waar mogelijk een verdieping.

Dit jaar is ingezet op de doorontwikkeling van het meetinstrument (de SportklimaatApp), om beter inzicht te krijgen in de invloed van scheidsrechters, supporters en begeleiding op het sportief wedstrijdverloop. Daarnaast is besloten om dit jaar extra inzicht in de grootste veldsporten, voetbal en hockey te vergaren; twee sporten die in de eerste Monitor sportief wedstrijdgedrag een ander “profiel” van wedstrijdportiviteit lieten zien. Dat werd vooral duidelijk bij de geringere hoeveelheid rode gedragingen in het hockey.

1.1 De Sportklimaatapp

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een speciaal ontwikkelde applicatie voor de mobiele telefoon. In 2019 is voor het eerst gewerkt met een nieuw ontwikkelde app. In 2018, tijdens de eerste onderzoeksperiode, is gebleken dat de technologie op het gebied van applicaties zich snel ontwikkelt. De app was verouderd en daardoor op een aantal nieuwere telefoons niet meer te gebruiken. Om de app te kunnen blijven gebruiken was het noodzakelijk om een nieuwe applicatie te laten bouwen. De nieuwe applicatie heeft dezelfde functies als de oude applicatie en heeft verbeteringen in het ontwerp en het gebruiksgemak ondergaan. Inhoudelijk is een toevoeging gedaan om beter inzicht te kunnen krijgen in het gedrag van coaches, supporters en de scheidsrechter. De nieuwe applicatie is in de tweede periode van 2019 (september-oktober) voor het eerst ingezet.

Het doel van de monitor sportief wedstrijdgedrag is om een zo volledig en ongekleurd mogelijk beeld te krijgen van het brede scala aan (on)sportieve handelingen dat plaatsvindt tijdens diverse sportwedstrijden op amateurniveau. De SportklimaatApp is zo ontwikkeld dat dezelfde app gebruikt kan worden voor meerdere sporten. Op deze manier kunnen sporten met elkaar worden vergeleken en is de app voor de observant gemakkelijk in gebruik.

¹ Romijn, D., Floor, C. & Prins, R.G. (2016). *Monitor sportief wedstrijdgedrag 2018*. Utrecht: Mulier Instituut.

Werking van de app

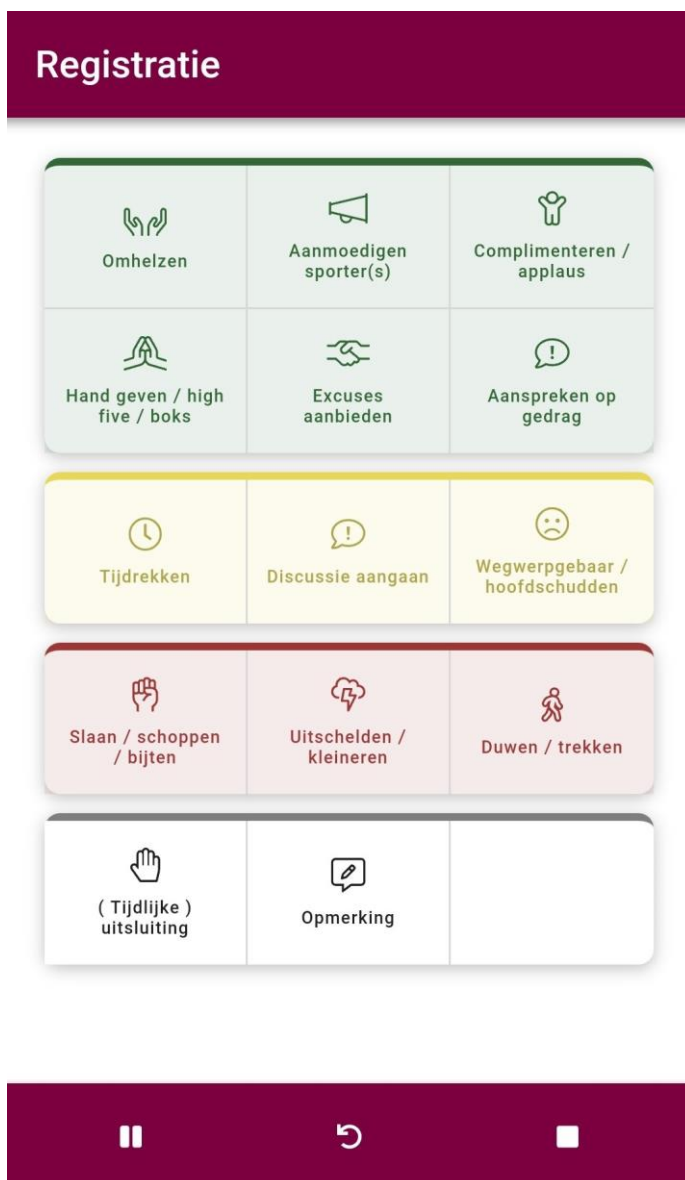
Bij de start van de registratie dienen de observanten de achtergrondgegevens van de wedstrijd in te vullen. Hierbij wordt vastgelegd wat de locatie van de wedstrijd is, welke sport wordt beoefend, wat het geslacht van de sporters is, hun leeftijdscategorieën en wat het prestatieniveau is waarop de wedstrijd wordt gespeeld. Met deze gegevens wordt het mogelijk gedragingen naar achtergrondkenmerken uit te splitsen en zo meer zicht te krijgen op de gedragingen van verschillende groepen.

Figuur 1.1 geeft een afbeelding weer van het belangrijkste scherm van de app. Dit scherm dient om de gedragingen tijdens een wedstrijd te registreren. De gedragingen hebben drie kleurencategorieën:

- Groen: zeer positieve gedragingen en positieve gedragingen;
- Geel: negatieve gedragingen;
- Rood: excessieve gedragingen.

Met deze gedragingen wordt het gedrag van de spelers gemonitord. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in het thuis- of het uit-team. Bij het intoetsen van de gedraging verschijnt een *pop-up* waarbij aan kan worden gegeven of deze gedraging het thuis- of het uit-team betreft.

Figuur 1.1 Hoofdscherm SportklimaatApp in 2019



Het gedrag dat tijdens de wedstrijd wordt geregistreerd door middel van het hoofdscherm, heeft alleen betrekking op het gedrag van de sporters in het veld of op de bank. Het gedrag van toeschouwers, coaches en arbitrage wordt niet geregistreerd. Om hier wel iets over te kunnen zeggen, volgt aan het einde van de wedstrijd een na-registratie. In deze na-registratie kunnen observanten aangeven welk team heeft gewonnen, hoe het gedrag van de begeleiding en de coaches was en hoe het gedrag van de sporters tegenover de arbitrage was. Daarbij is een veld voor opmerkingen opgenomen waar observanten extra informatie kunnen geven. Aan het einde wordt gevraagd of de observant de sport zelf beoefent.

Nieuw in de applicatie van 2019 is dat niet alleen maar in de na-registratie het gedrag van toeschouwers, coaches en arbitrage worden geregistreerd, maar ook in de pauzemomenten. Deze toevoeging is aan de app gedaan, door de uitkomsten over wedstrijdspanning in de monitor van 2018. Het was lastig om te bepalen of externe factoren, zoals het gedrag van supporters of de scheidsrechter, wedstrijdspanning beïnvloeden, of dat die relatie andersom is. Het doel van deze extra metingen naar het gedrag van supporters, begeleiding en arbitrage is om inzicht te krijgen in het samenspel met het gedrag van de sporters.

De nieuwe applicatie is in de eerste onderzoeksperiode door vier verschillende observanten getest. Zij hebben één of twee wedstrijden gekeken met de nieuwe applicatie, hebben de applicatie geëvalueerd en hun opmerkingen zijn meegenomen in het verbeteren van de applicatie voor de tweede periode van 2019. In de tweede periode van 2019 hebben alle observanten met de nieuwe applicatie gewerkt. Uit deze periode zijn ook nog enkele opmerkingen over het functioneren van de applicatie voortgekomen. Op basis van de opmerkingen zijn er verbeteringen in de applicatie doorgevoerd eind 2019.

1.2 Veldwerkonderzoek

Deze rapportage is een voortzetting van het onderzoek uit 2017-2018 waarbij we gedurende vier periodes van zes weken het wedstrijdgedrag in bijna duizend wedstrijden registreerden. In 2019 is gewerkt met twee periodes van zes weken, hierbij zijn in totaal 255 wedstrijden in 9 sporten geobserveerd.

De observanten registreren per periode tussen de twaalf en vijftien wedstrijden. De observanten waren met name studenten met affiniteit voor sport en bewegen, die als bijbaan wedstrijden hebben gekeken. De observanten zijn zo geselecteerd dat in zoveel mogelijk verschillende plaatsen in Nederland observaties zijn verricht. Dit heeft geresulteerd in observaties in de periode 2017-2019 in 96 plaatsen in Nederland.

De observanten werkten in 2019 onder een aantal voorwaarden:

- Ze moesten een training hebben gevolgd om te werken met de app;
- Ze moesten 12-15 wedstrijden per periode registreren;
- Daarbij mochten geen registraties uitgevoerd worden bij de vereniging(en) waar de observant lid van is of training geeft;
- Ze moesten minstens drie verschillende sporten per periode registreren, te kiezen uit: basketbal, (beach)volleybal, handbal, hockey, korfbal, rugby, voetbal, zaalvoetbal, waterpolo;
- waarvan minimaal 3 voetbalwedstrijden en 3 hockeywedstrijden;
- Maximaal vijf wedstrijden van dezelfde sport bij minimaal twee verschillende verenigingen;
- De observaties moesten betrekking hebben op minstens twee van de volgende leeftijdsgroepen: jongeren (12-18 jaar), volwassenen (18-35 jaar), senioren (35 jaar en ouder).

Ten opzichte van de eerste onderzoeksperiode verschilden de voorwaarden voor 2019 op twee punten. Ten eerste is een minimum gesteld aan het aantal voetbalwedstrijden en hockeywedstrijden die de observanten verplicht waren te kijken in 2019. Deze keuze is gemaakt om meer focus te kunnen leggen op deze twee sporten in de analyse. Doordat het aantal te kijken wedstrijden beperkter was dan in de onderzoeksperiode van 2017-2018 is ervoor gekozen om de doelgroep kinderen (8-12 jaar) dit jaar buiten

beschouwing te laten. De focus op jongeren, volwassenen en senioren zorgt ervoor dat meer inzicht kan worden verkregen in de wedstrijdspanning. De wedstrijden van kinderen lieten weinig variatie zien in wedstrijdspanning.

Tabel 1.1 geeft een overzicht van de zes veldwerkperiodes in 2017-2019. In totaal is met 32 verschillende observanten gewerkt die minimaal één periode veldwerk hebben verricht. Het merendeel van de respondenten heeft meerdere periodes veldwerk verricht. Dit zorgt voor continuïteit in de observaties en de mogelijkheid om met deze observanten hun veldwerk te evalueren.

Tabel 1.1 Overzicht veldwerkperiodes in de periode 2017-2019

Periode	Startdatum periode	Einddatum periode	Aantal observanten	Totale aantal wedstrijden ²
1	22 april 2017	28 mei 2017	21	223
2	7 oktober 2017	12 november 2017	21	232
3	17 maart 2018	22 april 2018	20	246
4	15 september 2018	14 oktober 2018	15	174
5	6 april 2019	19 mei 2019	9	110
6	14 september 2019	13 oktober 2019	10	137
Totaal			32 ³	1.122

Voorafgaand aan iedere periode is een bijeenkomst gehouden met de observanten. In deze bijeenkomst stond enerzijds het introduceren van het werken met de app centraal en anderzijds een evaluatie van de observaties die de observanten hebben uitgevoerd. In deze meer inhoudelijke evaluatie van de observaties kwamen vragen aan bod als: bij welke groepen zien we meer negatief gedrag? Welke factoren dragen volgens jullie bij aan positief of negatief gedrag op het veld? Op deze manier is gewaarborgd dat respondenten uit verschillende periodes op dezelfde manier meten, en heeft het Mulier Instituut onderzocht in hoeverre de beleving van de observanten overeenkwam met de registratie.

1.3 Datastructuur

Met de data in dit onderzoek kunnen verschillende analyses uitgevoerd worden. Uit de observaties zijn twee datasets verkregen:

- Wedstrijden in rijen: deze data geven een overzicht van de gedragingen die in een wedstrijd hebben plaatsgevonden.
- Gedragingen in rijen: om erachter te komen welk gedrag met negatief/excessief gedrag samenhangt, is het in dit bestand mogelijk om de gedragingen die zich tijdens een wedstrijd voordoen, chronologisch te beschouwen.

Op basis van deze twee datasets wordt in het vervolg van de rapportage inzicht gegeven in de gedragingen die hebben plaatsgevonden tijdens de geobserveerde wedstrijden. Dit gebeurt in de vorm van beschrijvende data in hoofdstuk 2 en een verdieping naar hockey en voetbal in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 worden conclusies getrokken en aanknopingspunten gegeven voor de toekomst.

² In totaal zijn meer wedstrijden geregistreerd dan hier zijn weergegeven. Sommige wedstrijden voldeden niet aan de minimale eisen, waardoor deze niet zijn opgenomen in de uiteindelijke analyse.

³ Observanten hebben vaak meerdere periodes veldwerk geobserveerd. Het totaal aantal observanten is dus geen optelling van het aantal observanten per veldwerkperiode.

2. Gedrag tijdens de wedstrijd

In dit hoofdstuk gaan we gedetailleerd in op de uitkomsten van de registraties die via de SportklimaatApp zijn verricht. We presenteren de totalen van de verschillende tellingen, maar zullen ook relevante uitsplitsingen maken naar geslacht, leeftijd en binnen- en/of buitensporten (paragraaf 2.1). Daarnaast laten we een gemiddeld wedstrijdverloop op basis van sportieve en onsportieve gedragingen zien (paragraaf 2.2 t/m 2.4). In paragraaf 2.5 wordt de invloed van supporters en begeleiding toegelicht.

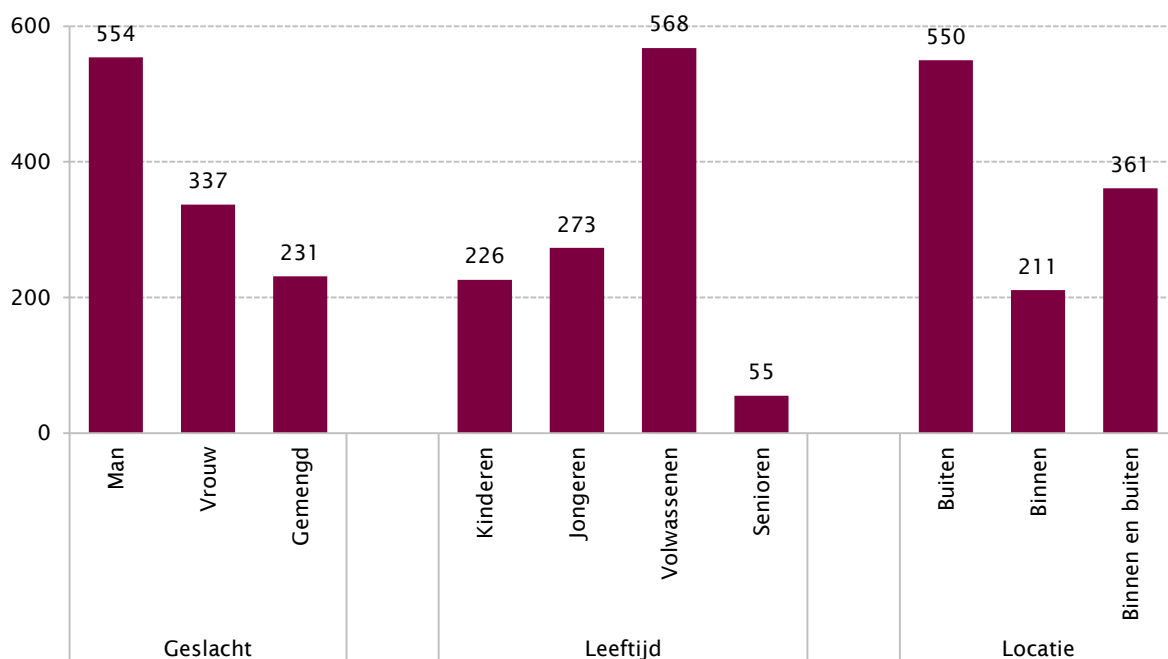
We hebben de meeste analyses die in dit hoofdstuk worden besproken uitgevoerd op het totale databestand. Daarnaast presenteren we ontwikkelingen over de tijd in wedstrijdspanning en de invloed van supporters en begeleiding op de wedstrijd.

2.1 Wedstrijdachtergronden

In de analyse zijn 1.122 wedstrijden meegenomen van negen verschillende sporten (basketbal, (beach)volleybal, handbal, hockey, korfbal, rugby, voetbal, zaalvoetbal en waterpolo). Ongeveer de helft van de wedstrijden was van uitsluitend mannen of jongens (figuur 2.1), de andere helft bestond uit gemengde teams of uitsluitend vrouwen. De helft van de wedstrijden betrof wedstrijden van volwassenen (ca. 18-35 jaar) en een klein gedeelte van de metingen betrof senioren (35 jaar en ouder). In 2019 zijn geen wedstrijden van jonge kinderen geobserveerd.

Ongeveer de helft van de wedstrijden zijn wedstrijden die buiten plaatsvinden. Onder de categorie buitensport vallen hockey, voetbal en rugby. Basketbal, waterpolo en zaalvoetbal zijn binnensporten. De sporten volleybal, handbal en korfbal kunnen zowel binnen als buiten worden beoefend. Tijdens de analyse van de wedstrijden is niet genoteerd of deze wedstrijden binnen of buiten plaatsvonden dus daarom is voor de categorie 'binnen en buiten' gekozen.

Figuur 2.1 Geanalyseerde wedstrijden naar achtergrond in de periode 2017-2019 (in absolute aantallen, n=1.122)

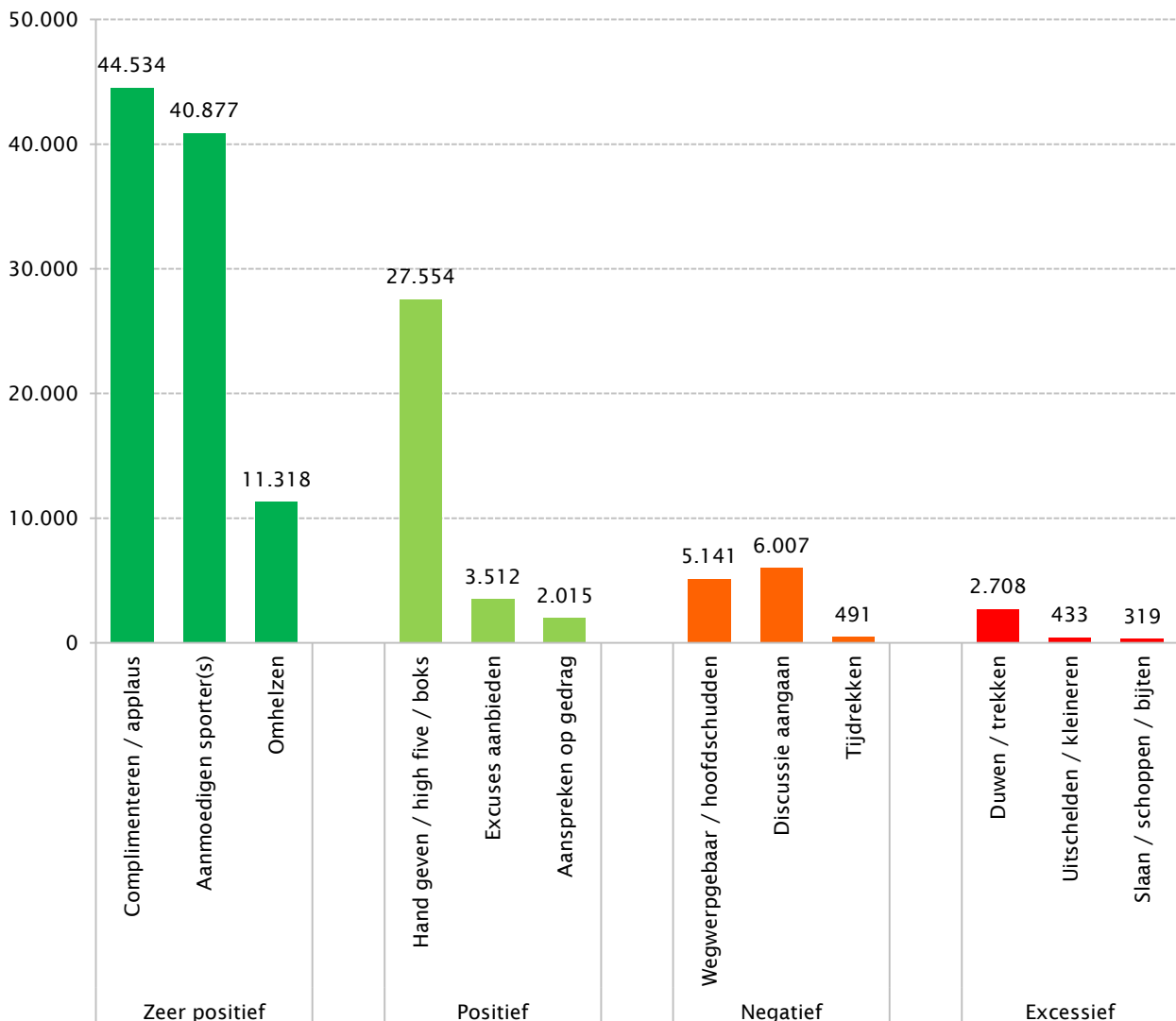


N.B.: Gemengde wedstrijden betreffen ook kinder- en jeugdwedstrijden waarbij jongens en meisjes gemengd spelen in andere sporten dan korfbal.

2.2 Positief en negatief wedstrijdgedrag

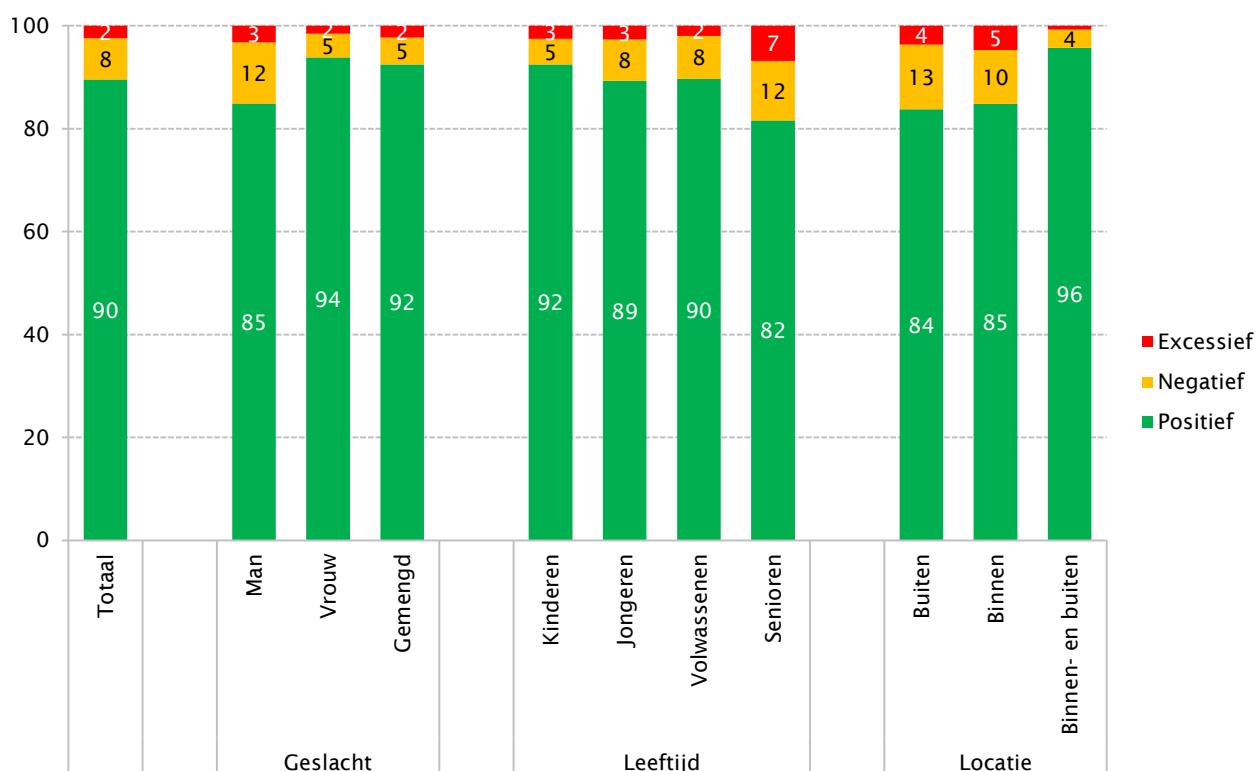
In de 1.122 geanalyseerde wedstrijden zijn in totaal 144.909 gedragingen van sportief of onsportief wedstrijdgedrag geregistreerd. Deze gedragingen waren in meerderheid zeer positief (67%) tot positief (23%) van aard (figuur 2.2). In 8 procent van de gevallen gaat het om negatieve gedragingen (met name discussie aangaan en wegwerpgebaren). 2 procent van alle gedragingen is excessief waarbij duwen en trekken het meeste voorkomt.

Figuur 2.2 Verdeling geregistreeerde gedragingen bij 9 teamsporten naar aard van de gedraging in de periode 2017-2019 (in absolute aantallen, n=144.909)



Alle onderscheiden groepen laten een meerderheid aan positieve gedragingen zien (figuur 2.3). Toch is wel verschil te zien in de mate waarin negatieve en excessieve gedragingen voorkomen bij verschillende groepen. Zo valt op dat onder volwassen mannen vaker negatief en excessief gedrag voorkomt, dat naarmate sporters ouder worden het aantal negatieve en excessieve gedragingen toeneemt en dat verschillen optreden tussen binnensporten, buiten- en binnensporten en buitensporten, waarbij binnensporten en buitensporten een kleiner aandeel positieve gedragingen hebben ten opzichte de buiten- en binnensporten.

Figuur 2.3 Gedragingen naar aard, per achtergrond in de periode 2017-2019 (in procenten, n=1.122)



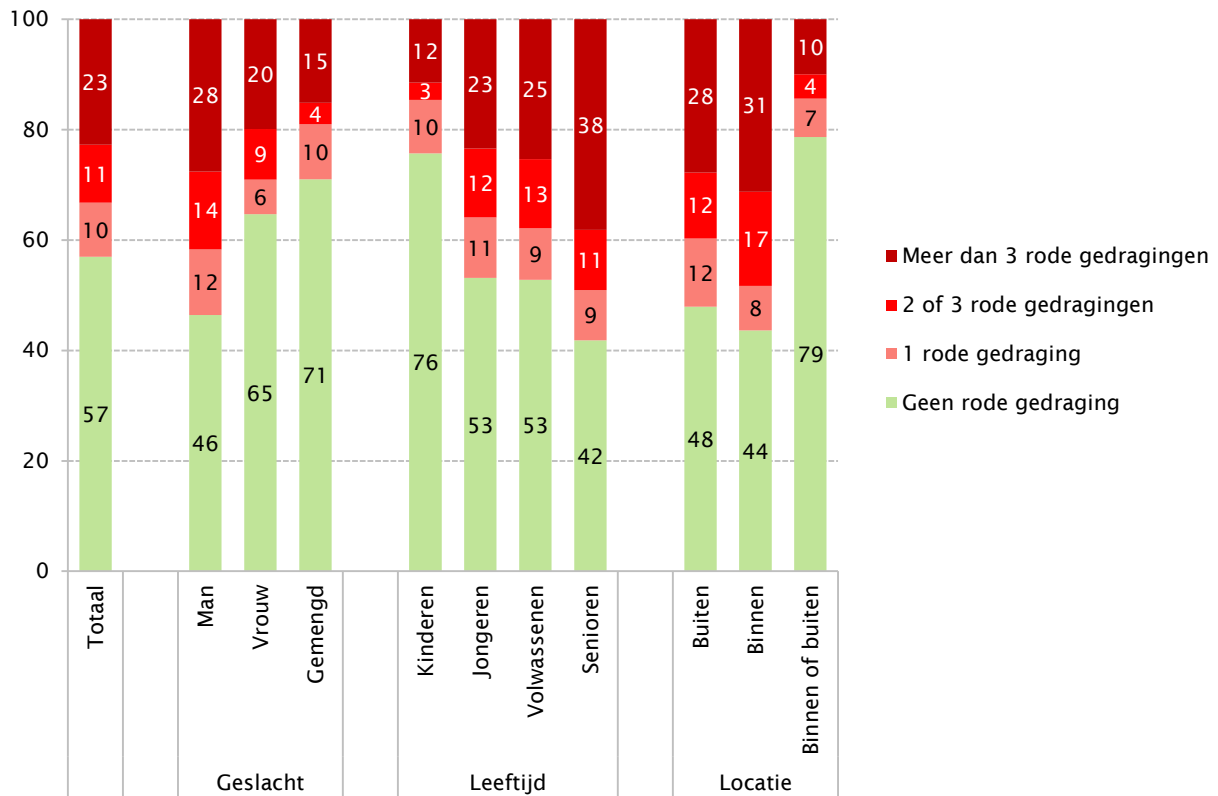
2.3 Wedstrijden met rode (excessieve) gedragingen

Waar oranje gedragingen zoals hoofdschudden en tijdrekken nog door grote groepen als ‘acceptabel’ worden beschouwd of ‘horend bij de sport’, is bij rode gedragingen brede consensus over de onaanvaardbaarheid van fysiek en verbaal geweld. Tegelijkertijd geldt dat niet iedere wedstrijd ook meteen een onsportieve of onaangename wedstrijd is wanneer een rode gedraging plaatsvindt. Groene gedragingen kunnen een tegenwicht bieden aan een incidenteel ‘rood’ moment.

In figuur 2.4 is een verdeling gemaakt tussen wedstrijden waar één rode gedraging voorkwam, wedstrijden met twee of drie geregistreerde rode gedragingen en wedstrijden met meer dan drie excessieve handelingen. De eerste categorie betreft incidenten, de tweede beschrijft wedstrijden waar een opeenvolging van rood gedrag gesust lijkt en de laatste categorie (meer dan 3) lijken wedstrijden die beperkt gesust zijn na een eerste rode gedraging.

In 483 van de 1.122 wedstrijden (43%) was sprake van minimaal één rode gedraging. In wedstrijden van mannen worden vaker één of meer rode gedragingen geregistreerd dan bij wedstrijden van vrouwen of gemengde teams. Het gaat om iets meer dan de helft van de wedstrijden bij de mannen tegenover iets meer dan één op de drie bij vrouwen. Dit geldt tevens voor de senioren in verhouding met de andere leeftijdscategorieën. Het valt op dat onder de senioren de incidentele en ‘gesuste’ wedstrijden zeer beperkt zijn (resp. 9% en 11%) ten opzichte van het aandeel wedstrijden met meer dan drie rode gedragingen. Mogelijk ligt de oorzaak hiervoor in dat de arbitrage hier niet van het niveau is dat voor volwassenen (18-35 jaar) beschikbaar is, terwijl het fanatisme (minimaal) gelijk is. De sporten die zowel binnen als buiten gespeeld kunnen worden, hebben in verhouding weinig rode gedragingen.

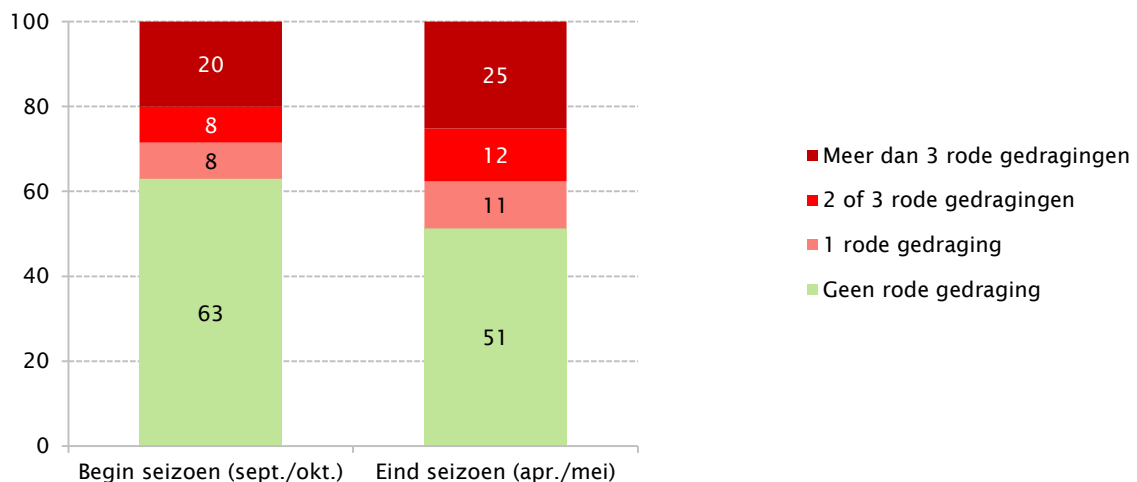
Figuur 2.4 Aandeel wedstrijden naar hoeveelheid rode gedragingen in de periode 2017-2019 (in procenten, n=1.122)



Alle teamsporten die zijn gevolgd, werken seizoenen af die starten in het najaar en eindigen in het voorjaar. Ze volgen daarmee de schooljaren. De zes veldwerkperiodes zijn afgestemd op deze indeling en bieden de mogelijkheid om te vergelijken of meer rode gedragingen plaatsvinden aan het begin van het seizoen of juist aan het einde.

Deze analyse bevestigt de verwachting dat naarmate de spanning in de competitie toeneemt, ook het aandeel wedstrijden met één of meer rode gedragingen toeneemt (figuur 2.5). In het begin van het seizoen is dit nog iets meer dan bij één op de drie wedstrijden het geval (37%); aan het einde van het seizoen gaat het om de helft (49%) van de wedstrijden.

Figuur 2.5 Aandeel wedstrijden naar hoeveelheid rode gedragingen per periode in het seizoen 2017-2019 (in procenten, n=1.122)

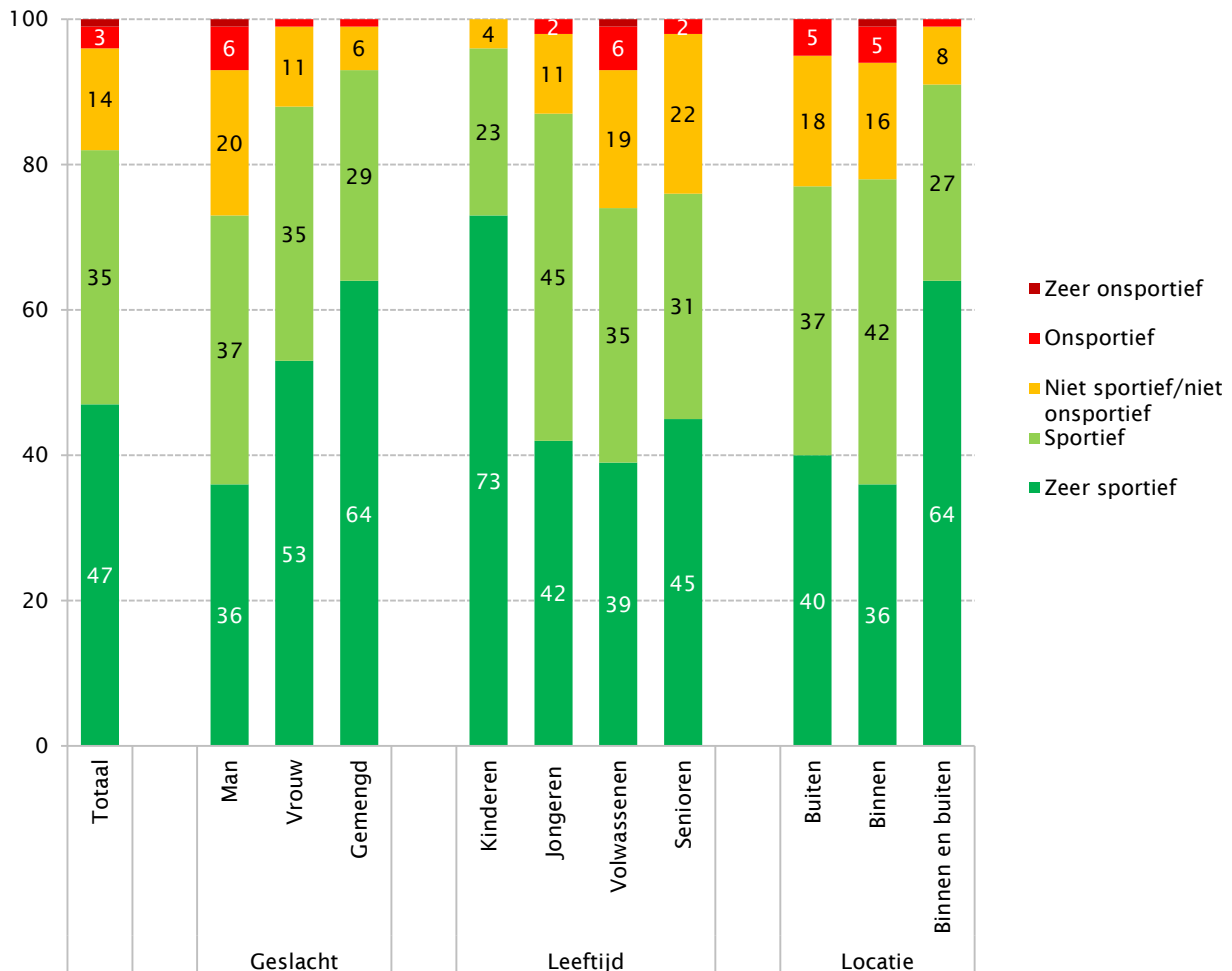


2.4 Sportiviteit over de gehele wedstrijd

Dat niet iedere wedstrijd met één of meer rode gedragingen gelijkstaat aan een (zeer) onsportieve sportervaring blijkt uit de beoordelingen van de observanten die gevraagd is het algemene karakter van de wedstrijd te beoordelen. Hoewel 10 procent van alle gedragingen negatief of excessief is (paragraaf 2.2) en 23 procent van de sportwedstrijden te maken heeft met drie of meer rode gedragingen (paragraaf 2.3), wordt slechts 4 procent van de wedstrijden als onsportief (3%) of zeer onsportief (1%) beoordeeld door de observanten (figuur 2.6).

Uit deze analyse blijkt dat de meeste wedstrijden volgens de observanten (zeer) sportief verliepen (82%). Veel van de eerdere conclusies op basis van gedragingen worden verder ondersteund door de beoordeling van de wedstrijdsvortiviteit door de observanten. Senioren (ca. 35+) bleken relatief veel rode gedragingen in hun wedstrijden te hebben (zie figuur 2.3 en 2.4), maar op basis van het beoordeelde sportieve karakter van de gehele wedstrijd scoren ze gelijk met volwassenen en jongeren. Driekwart van hun wedstrijden is (zeer) sportief (figuur 2.6). De opvallendste positieve uitschieters zijn wedstrijden met gemengde teams, van kinderen en bij de categorie ‘binnen en buiten sporten’.

Figuur 2.6 Beoordeelde mate van sportiviteit over gehele wedstrijd in de periode 2017-2019 (in procenten, n=1.122)



2.5 Sportiviteit over de gehele wedstrijd in 2017, 2018 en 2019

Uit eerder onderzoek ⁴ blijkt dat wedstrijd sportiviteit gemiddeld genomen verschilt per sport. Om uitspraken te doen over de ontwikkeling van wedstrijd sportiviteit over de tijd is het daarom zinvol om daar rekening mee te houden. Als de mix van sporten over de jaren verschilt, kan een verschil in wedstrijd sportiviteit ontstaan door de compositie van de wedstrijden. Om daar mee om te gaan, hebben we de beoordeelde mate van sportiviteit per sport per jaar gepresenteerd in figuur 2.7. Daarbij hebben we selectie van wedstrijden gemaakt waar jongeren, senioren of veteranen aan deelnamen; vanaf 2019 zijn geen wedstrijden van kinderen geobserveerd.

Verschillen in leeftijd en geslacht van de geobserveerde wedstrijden over de tijd

Naast het type sport, werd in het eerdere onderzoek gevonden dat er een relatie is van leeftijd (hoe jonger hoe meer groene gedragingen) en geslacht (wedstrijden met vrouwen hebben meer groene gedragingen) met wedstrijd sportiviteit. Tot slot beslaat de categorie “overig” een scala aan teamsporten. Daarmee is deze categorie gevoelig voor fluctuaties in de verdeling van deze sporten. Hoe de verdeling van deze factoren *binnen sporten* verschilt over de tijd, staat beschreven in bijlage 2 (tabel b2.1, b2.2 en b2.3). Voor de interpretatie van de resultaten zijn een aantal bevindingen van belang, die we per sport uiteenzetten:

- (Beach)volleybal. In 2019 zijn relatief veel dameswedstrijden geobserveerd en was het aandeel seniorenwedstrijden relatief groot.
- Korfbal. Waar de geslachtsverdeling van geobserveerde wedstrijden stabiel is over de tijd, fluctueert de leeftijdsverdeling flink. In 2018 werden relatief veel wedstrijden van jongeren geobserveerd, in 2019 ging het vooral om wedstrijden van senioren.
- Voetbal. Qua leeftijdsopbouw van de geobserveerde wedstrijden was 2018 een atypisch jaar; toen werden opvallend veel wedstrijden van jongeren geobserveerd.
- Hockey. Van alle sporten zijn is de verdeling van de geobserveerde wedstrijden op de factoren geslacht en leeftijdscategorie het meest constant.
- Overige sporten. Hier valt op dat in 2019 geen handbalwedstrijden zijn geobserveerd en relatief veel waterpolowedstrijden. Daarnaast zijn hier, mogelijk door de fluctuerende mix van geobserveerde sporten, vrij veel fluctuaties in de verdelingen van geslacht en leeftijd.

Beoordeelde mate van sportiviteit over de gehele wedstrijd over de tijd

In figuur 2.7 hebben we de beoordeelde mate van sportiviteit over de gehele wedstrijd uitgesplitst naar jaar en sport. Voor alle sporten en alle jaren is meer dan de helft van de wedstrijden sportief tot zeer sportief verlopen. Daarnaast is het aandeel onsportieve of zeer onsportieve wedstrijden maximaal 15% (voetbal in 2017). In de meeste sporten is een stijging waarneembaar in het aandeel sportieve en zeer sportieve wedstrijden tussen 2017 en 2019 (figuur 2.7). Bij (beach)volleybal en de overige sporten lijkt sprake te zijn van een trend, terwijl bij hockey en korfbal 2018 het meest sportieve jaar was. Daarbij moet aangetekend worden dat de groei in sportiviteit bij volleybal mogelijk deels toe te schrijven valt aan een grote hoeveelheid dameswedstrijden en dat bij korfbal de leeftijdsbalans in 2019 mogelijk ten dele verantwoordelijk is voor een negatievere wedstrijd sportiviteit. Voetbal laat een afwijkend beeld zien, waarbij het aandeel sportieve en zeer sportieve wedstrijden verder daalt, en waar het aandeel “neutrale” wedstrijden relatief hoog is.

⁴ Romijn, D., Floor, C. & Prins, R.G. (2016). *Monitor sportief wedstrijdgedrag 2018*. Utrecht: Mulier Instituut.

Figuur 2.7 Beoordeelde mate van sportiviteit over gehele wedstrijd per sport in de jaren 2017, 2018 en 2019 (in procenten, n=895)

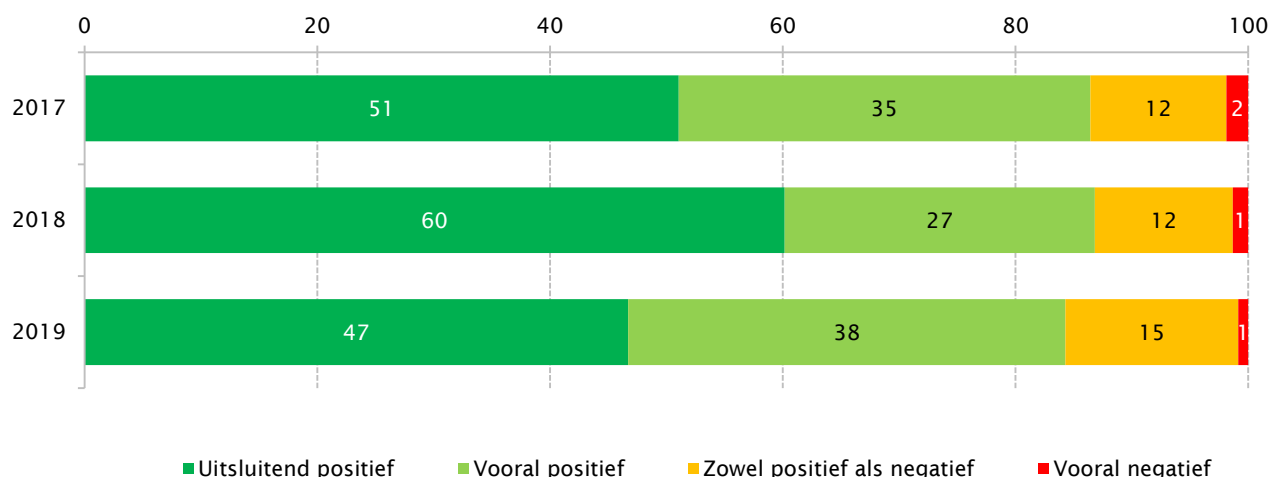


2.6 Gedrag supporters en begeleiding

De sportiviteit van een wedstrijd heeft niet alleen te maken met het gedrag op het veld. Het gedrag van de begeleiding of de supporters kan ook invloed uitoefenen op de sportiviteit van een wedstrijd. In deze analyse zijn de wedstrijden zonder supporters en zonder begeleiding niet meegenomen. De observanten beoordelen bij 86 procent van alle wedstrijden het gedrag van de supporters als (uitsluitend) positief. Slechts bij één procent van de wedstrijden beoordeelt de observant het gedrag van supporters als vooral negatief (niet in figuur). Als het gedrag van de supporters per jaar wordt bekeken zijn geen verschillen te zien. De wedstrijden in 2018 worden iets vaker als uitsluitend positief beoordeeld, maar in de overige categorieën is weinig verschuiving te zien (figuur 2.8).

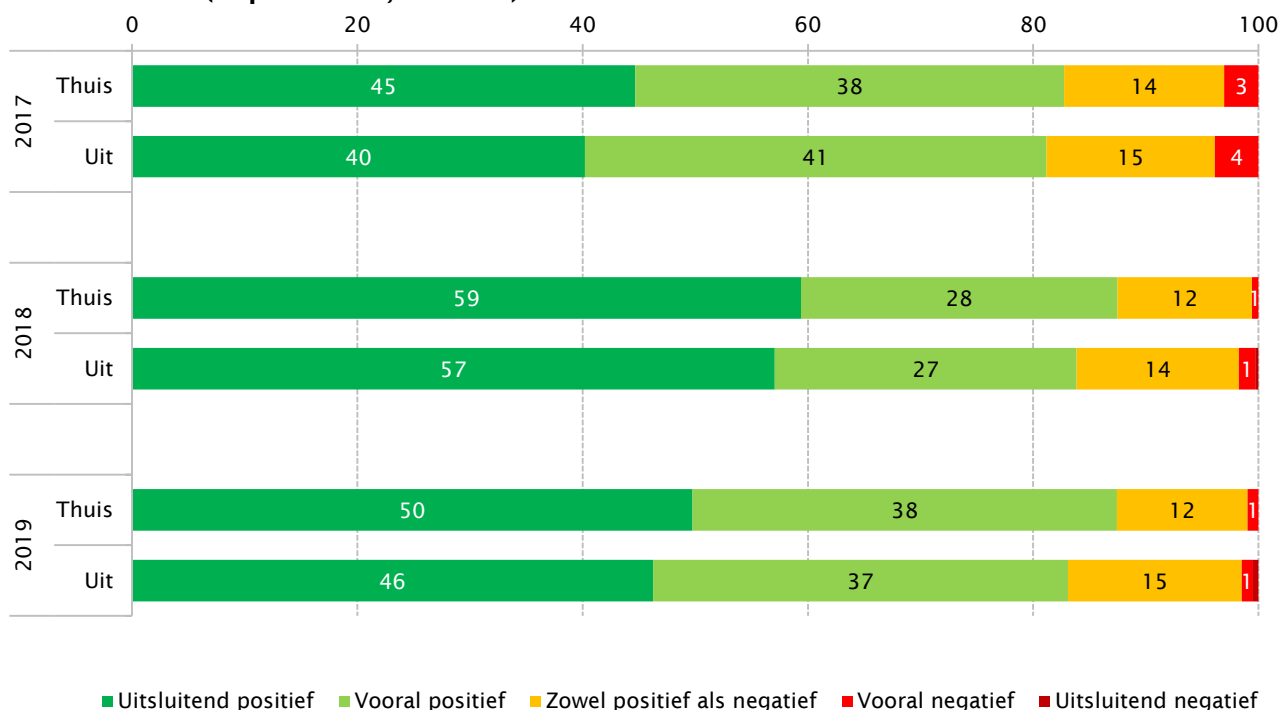
Afgelopen jaar zijn ook observaties gedaan naar de mogelijke partijdigheid van de scheidsrechter. Uit eerdere observatieperiodes lijkt dit soms invloed te hebben op het gedrag van spelers. Dit jaar zijn er te weinig metingen om daar een uitspraak over te kunnen doen.

Figuur 2.8 Beoordeeld gedrag van supporters over gehele wedstrijd in de jaren 2017, 2018 en 2019 (in procenten, n=1.122)



Naast het gedrag van de supporters kan het gedrag van de begeleiding van spelers van invloed zijn op de wedstrijd. Dit geldt zowel voor de begeleiding van de thuisspelende als van de uit spelende ploeg. De begeleiding van de thuisspelende ploeg lijkt over het algemeen iets positiever gedrag te vertonen dan de uit spelende ploeg. Een uitsplitsing per registratiejaar laat eenzelfde beeld zien als bij het gedrag van supporters. Het gedrag van begeleiding is in 2018 iets positiever beoordeeld ten opzichte van de andere twee jaren (figuur 2.9).

Figuur 2.9 Beoordeeld gedrag van begeleiding thuis en uit over gehele wedstrijd in de 2017, 2018 en 2019 (in procenten, n=1.122)



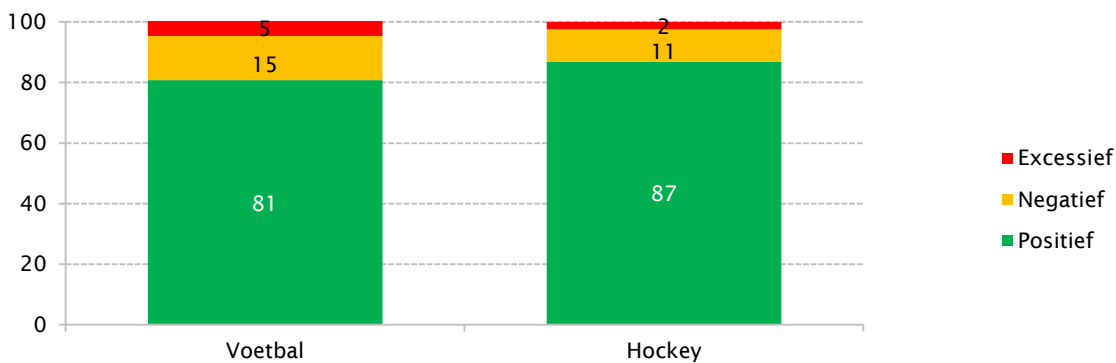
3. Voetbal en hockey

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op hockey en voetbal. Bijna de helft van alle geanalyseerde wedstrijden zijn hockey- of voetbalwedstrijden en dit jaar lag de focus op het analyseren van voetbal- en hockeywedstrijden. In paragraaf 3.1 gaan we in op positief en negatief wedstrijdgedrag. Daarna gaan we dieper in op de rode (excessieve) gedragingen (3.2). De daaropvolgende paragrafen gaan in op sportiviteit tijdens de gehele voetbal- en hockeywedstrijd (3.3), gedragingen in verhouding tot sportiviteit (3.4), invloed van supporters en begeleiding (3.4) en wedstrijdspanning (3.5).

3.1 Positief en negatief wedstrijdgedrag

Bij voetbal en hockey is het merendeel van de gedragingen positief (figuur 3.1), respectievelijk 81 procent en 87 procent. Van de overige geanalyseerde wedstrijden (basketbal, handbal, rugby, zaalvoetbal en waterpolo) was 93 procent van de gedragingen positief (niet in figuur). Ten opzichte van de overige sporten komt vaker negatief en excessief gedrag voor bij voetbal en hockey. Bij voetbal gaat het om 20 procent en bij hockey gaat het om 13 procent (vs. 7% overig).

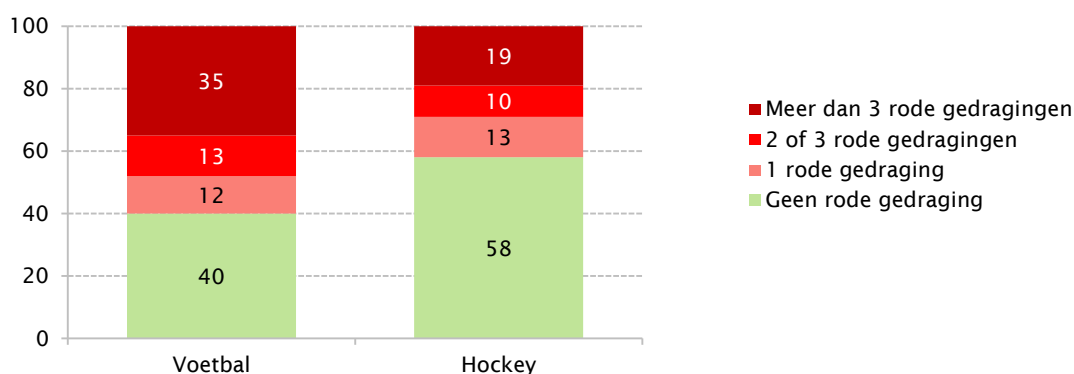
Figuur 3.1 Gedragingen naar aard bij voetbal en hockey in de periode 2017-2019 (in procenten, n=527)



3.2 Wedstrijden met rode (excessieve) gedragingen

Bij voetbal is bij zes van de tien wedstrijden minimaal één rode gedraging geregistreerd en bij hockey gaat het om vier van de tien wedstrijden met minimaal één rode gedraging (figuur 3.2). Om te vergelijken: bij 35 procent van de overige wedstrijden was sprake van minimaal één rode gedraging (niet in figuur). Bij voetbal zijn vaker wedstrijden met meer dan 3 rode gedragingen genoteerd (35%) dan het gemiddelde van alle wedstrijden samen (23 procent).

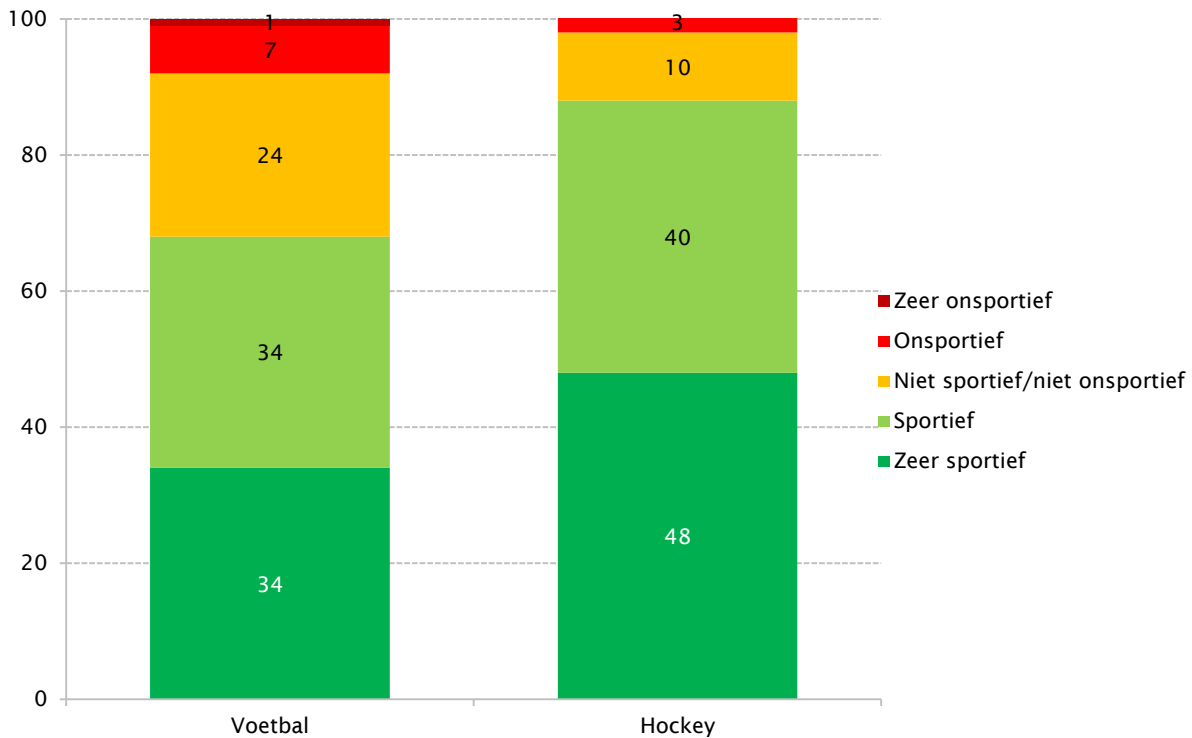
Figuur 3.2 Aandeel wedstrijden naar hoeveelheid rode gedragingen bij voetbal en hockey in de periode 2017-2019 (in procenten, n=527)



3.3 Sportiviteit over de gehele wedstrijd

Dat er in voetbal- en hockeywedstrijden rode gedragingen voorkomen hoeft niet te betekenen dat de gehele wedstrijd als onsportief wordt beoordeeld. Zowel bij voetbal als bij hockey worden de meeste wedstrijden als (zeer) sportief beoordeeld door de observanten (figuur 3.3). Bij hockey gaat het om bijna 90 procent van de geanalyseerde wedstrijden en bij voetbal om 68 procent. Bij overige sporten gaat het om 86 procent van de wedstrijden. Bij hockey zijn de wedstrijden bovengemiddeld positief. Bij voetbal wordt 8 procent van de wedstrijden als (zeer) onsportief beoordeeld.

Figuur 3.3 Beoordeelde mate van sportiviteit over gehele wedstrijd, voetbal en hockey, 2017-2019 (in procenten, n=527)



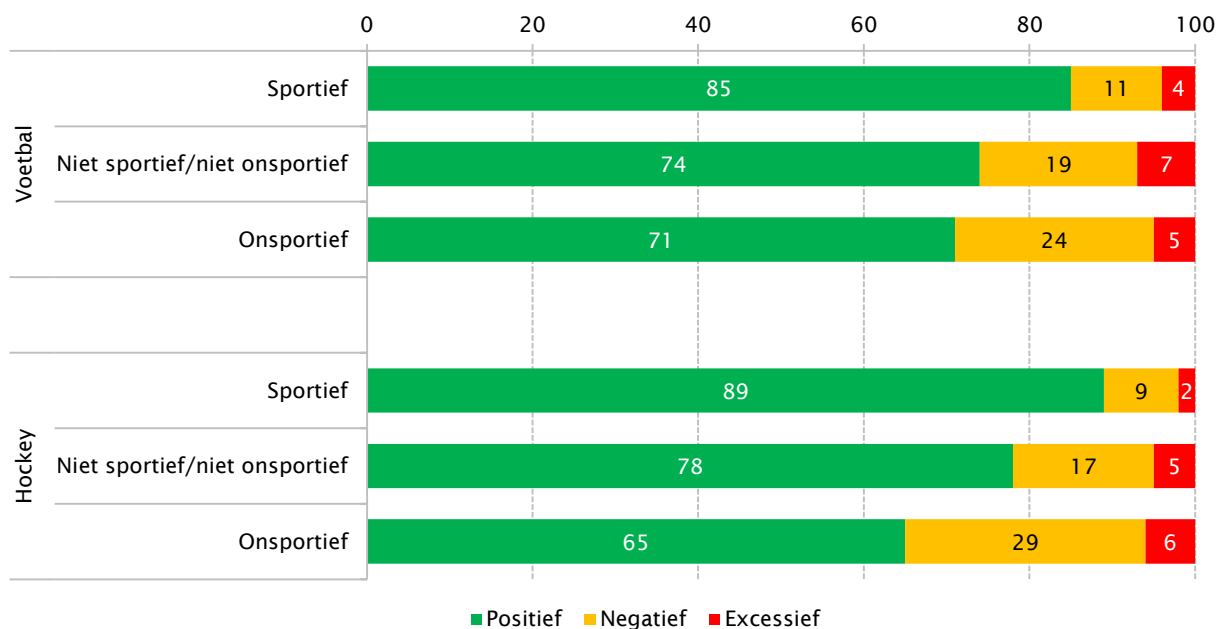
3.4 Gedragingen in verhouding tot sportiviteit

Na de wedstrijd wordt door de neutrale observant een oordeel over de gehele wedstrijd gegeven (sportiviteit). Sportiviteit is gevraagd in vijf categorieën, maar we hebben deze categorieën teruggebracht naar drie: een wedstrijd is sportief, niet sportief/niet onsportief (neutraal) of onsportief. Het eindoordeel van een wedstrijd is afgezet tegen de gedragingen tijdens de wedstrijden: positieve, negatieve en excessieve gedragingen.

Uit figuur 3.4 blijkt dat wedstrijden die als geheel als onsportief zijn beoordeeld, in verhouding meer negatieve en excessieve gedragingen kennen dan de sportieve wedstrijden. Dit geldt zowel voor voetbal als voor hockey, waarbij bij hockey een iets hoger percentage negatieve gedragingen te zien is in de onsportieve wedstrijden dan bij voetbal (35% vs. 29%). Het is opvallend dat er bij voetbal weinig verschil zit in het aantal negatieve en excessieve gedragingen tussen neutrale en onsportieve wedstrijden. Bij hockey is dit verschil duidelijker te zien. Verder bevatten de neutrale wedstrijden bij voetbal iets meer negatieve en excessieve gedragingen dan de neutrale wedstrijden bij hockey. Een verklaring kan zijn dat negatieve gedragingen bij voetbal meer 'geaccepteerd' zijn waardoor negatieve gedragingen niet meteen aan een onsportieve wedstrijd worden gekoppeld. De vraag is hoeveel negatieve of excessieve gedragingen een wedstrijd moet bevatten om tot onsportief te worden beoordeeld. Een gedraging is op

individueel niveau en de sportiviteit van een wedstrijd op teamniveau. Een aantal negatieve of excessieve gedragingen van één of twee spelers kunnen door positieve gedragingen van andere teamgenoten worden ‘gecompenseerd’ waardoor de wedstrijd mogelijk als neutraal wordt beoordeeld. Als het hele team in de negatieve of excessieve gedragingen meegaat dan kan het klimaat in de wedstrijd omslaan naar onsportief.

Figuur 3.4 Beoordeelde mate van sportiviteit over gehele wedstrijd in verhouding gedragingen naar aard, voetbal en hockey, 2017-2019 (in procenten, n=527)

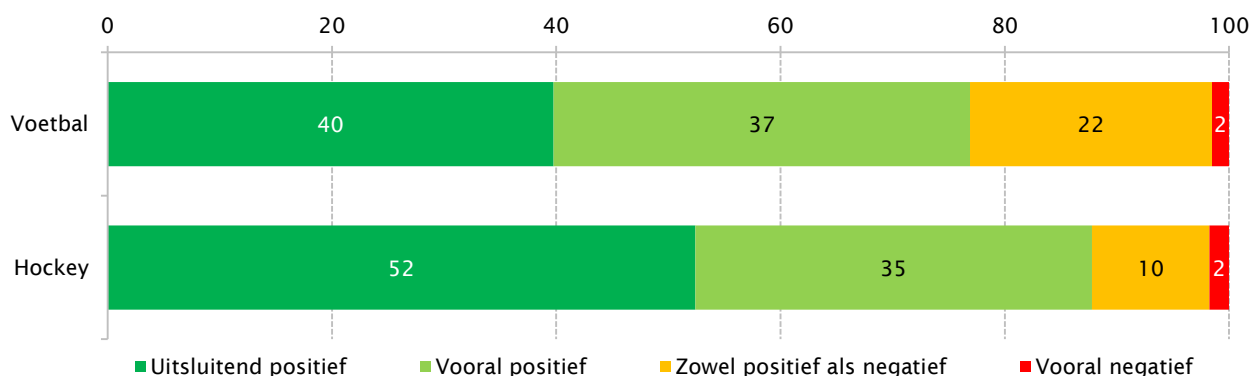


Naarmate een wedstrijd minder sportief wordt, stijgt met name de relatieve hoeveelheid negatieve gedragingen. Als we verder analyseren om welke gedragingen het gaat, blijkt dat bij voetbal meer discussies in neutrale en onsportieve wedstrijden worden genoteerd dan bij sportieve wedstrijden (bijlage 1). Verder worden er binnen neutrale en onsportieve wedstrijden minder complimenten en applaus genoteerd dan in sportieve wedstrijden. De onsportieve wedstrijden bij hockey laten een toename zien in wegwerpgebaar en hoofdschudden ten opzichte van sportieve wedstrijden. Ook in hockey is een afname te zien in complimenteren en applaus. Het lijkt hier dus meer te gaan om een negatieve houding op het veld dan om fysiek agressief gedrag.

3.5 Gedragingen supporters en begeleiding

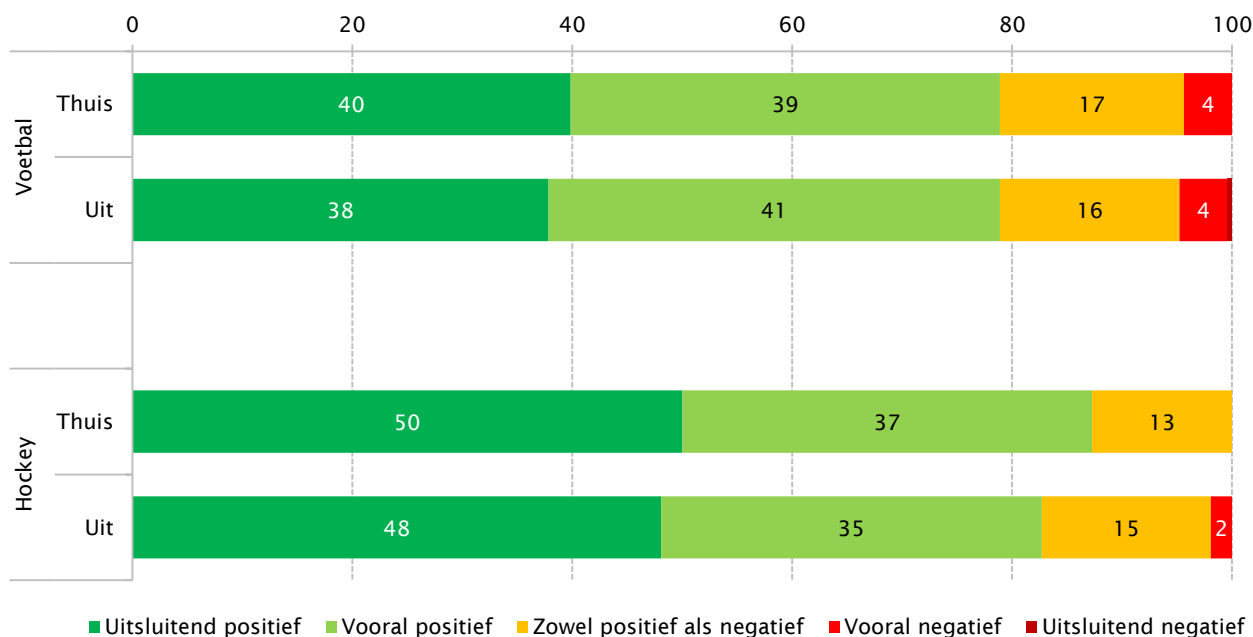
Het gedrag van supporters en begeleiding bij amateurvoetbalwedstrijden komt regelmatig negatief in het nieuws, zoals discriminatie, bedreiging of belediging van spelers en scheidsrechters. Af en toe loopt het uit de hand en wordt er geweld gebruikt. Hockey heeft niet met deze beeldvorming in de media te maken. Bij 77 procent van de voetbalwedstrijden wordt het gedrag van de supporters (vooral) positief beoordeeld en bij hockey 87 procent (figuur 3.5). Bij de overige sporten gaat het om 84 procent van de wedstrijden (niet in figuur).

Figuur 3.5 Beoordeeld gedrag van supporters over gehele wedstrijd bij voetbal en hockey in de periode 2017-2019 (in procenten, n=527)



Het gedrag van de begeleiding is zowel bij voetbal als hockey (vooral) positief (figuur 3.6). Dit geldt zowel voor de begeleiding van de thusspelende als uitspelende ploeg. Bij voetbal is er geen verschil tussen thuis en uit en bij hockey is dit verschil zeer klein. Het beeld bij de overige sporten is dat de begeleiding thuis iets positiever is dan de begeleiding uit (89% vs. 85%).

Figuur 3.6 Beoordeeld gedrag van begeleiding thuis en uit over gehele wedstrijd bij voetbal en hockey in de periode 2017-2019 (in procenten, n=527)

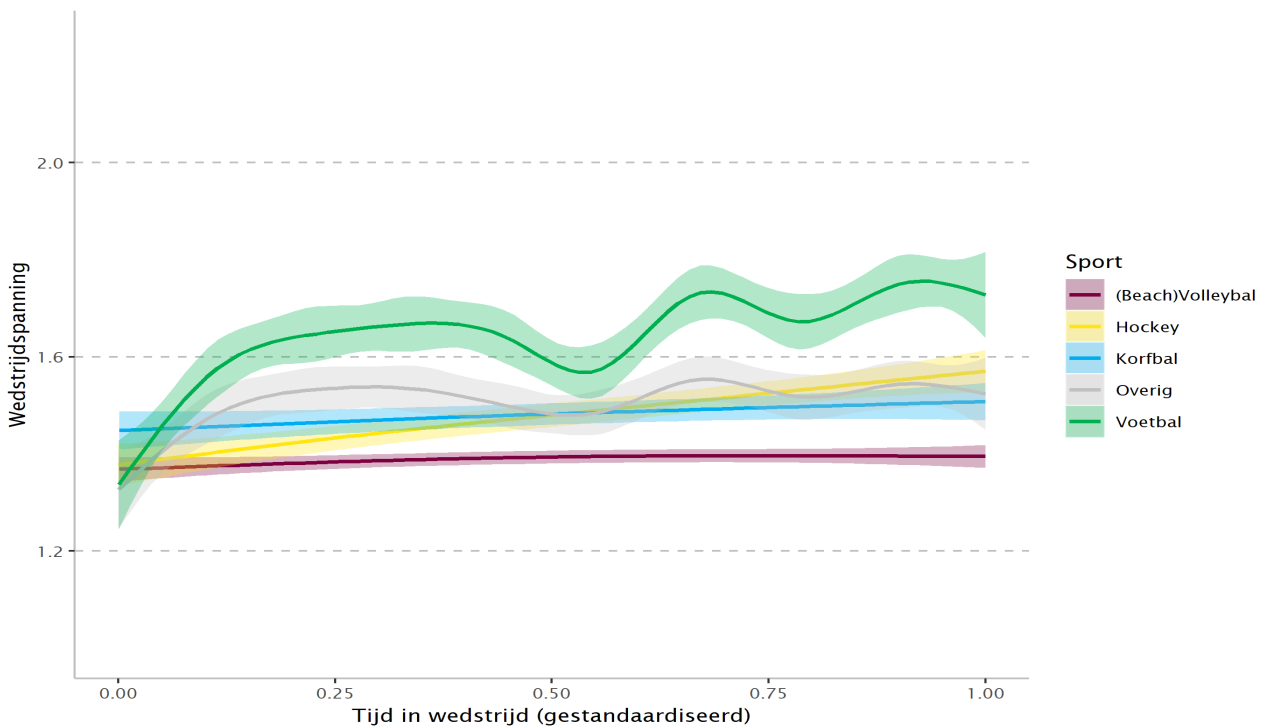


3.6 Wedstrijdspanning

In de monitor Sport Wedstrijdgedrag 2018 ⁵ is nader ingegaan op de ontwikkeling van sportief wedstrijdgedrag gedurende wedstrijden. Om deze ontwikkeling duidelijk te maken is gekeken naar de wedstrijdspanning. Deze maat geeft aan de hand van de geobserveerde gedragingen globaal aan hoe groot de ‘spanning’ in de wedstrijd is⁶.

Figuur 3.7 geeft inzicht in de wedstrijdspanning van verschillende sporten. Voetbal laat hierbij gedurende het grootste deel van een gemiddelde wedstrijd de hoogste wedstrijdspanning zien. De wedstrijdspanning loopt bij (beach)volleybal, hockey en korfbal constant en laat bij hockey en korfbal een lichte stijging zien. De wedstrijdspanning bij voetbal laat een opbouw in de eerste helft van de wedstrijd zien. De rust lijkt een de-escalerend effect te hebben, de wedstrijdspanning neemt iets af rond het midden van de wedstrijd. Enige tijd na de rust neemt deze weer toe. De tweede helft van een voetbalwedstrijd lijkt minder constant in de wedstrijdspanning dan de eerste helft. Dit kan mogelijk komen doordat in de tweede helft de wedstrijd al gespeeld kan zijn door een ruime voorsprong of dat het juist nog heel spannend is.

Figuur 3.7 Gemiddelde ontwikkeling (en 95% betrouwbaarheidsinterval) wedstrijdspanning naar sporttak in de periode 2017-2019



⁵ Romijn, D., Floor, C. & Prins, R.G. (2016). *Monitor sportief wedstrijdgedrag 2018*. Utrecht: Mulier Instituut.

⁶ De verhouding tussen de groene, oranje en rode gedragingen bepaalt het sportieve karakter van de geformuleerde fractie van vijf minuten. Deze verhouding van sportieve en onsportieve gedragingen in een afbakende fractie wordt uitgedrukt in een cijfer voor de wedstrijdspanning. Dit cijfer loopt van 1 tot 4. Hoe hoger het cijfer, des te hoger is het aantal onsportieve gedragingen in deze vijf minuten. Dit cijfer wordt vervolgens over de gehele periode van de wedstrijd opnieuw berekend. Omdat niet alle wedstrijden even lang duren, is gekozen om het verloop van de wedstrijdspanning naar de proportie van de wedstrijd uit te drukken.

4. Conclusie

De resultaten van dit onderzoek zijn een update van de gegevens zoals gepresenteerd in de eerste monitor Sportief Wedstrijdgedrag. Deels is gebruik gemaakt van de metingen die ook in deze monitor zijn opgenomen, de resultaten en de conclusie komen daarom overeen. Naast de update heeft een verdieping plaatsgevonden op voetbal en hockey. We sluiten af met een aantal vervolgstappen in de komende jaren.

4.1 Resultaten

De meeste gedragingen van teamsporters zijn positief tot zeer positief

Het gedrag van teamsporters tijdens de geobserveerde wedstrijden is in overgrote mate zeer positief of positief te noemen. 90 procent van de ruim honderdduizend geregistreerde gedragingen was (zeer) positief. De resterende 10 procent van de gedragingen was grotendeels negatief (8%) en incidenteel excessief (2%). Hoewel excessieve gedragingen veel minder voorkomen dan positieve gedragingen, viel bij 43 procent van de wedstrijden minimaal één excessieve gedraging te noteren. Tegelijkertijd maakt de aanwezigheid van een excessieve gedraging niet een gehele wedstrijd onsportief; slechts 4 procent van de wedstrijden werd als onsportief beoordeeld.

Naast de verschillende achtergronden (man, senioren) bepaalt ook het belang van de wedstrijd de mate van negatief of excessief gedrag. Aan het einde van het seizoen is het aandeel wedstrijden met rode gedragingen ruim 10 procent hoger dan aan het begin van het seizoen. Aan het einde van het seizoen vallen de beslissingen rondom kampioenschappen en degradatie naar een lagere klasse. Om goede uitspraken over trends te doen, is de representativiteit en stabiliteit van eigenschappen van de geobserveerde wedstrijden van belang. Daarom moeten de resultaten voorzichtig geïnterpreteerd worden, en is het niet mogelijk deze naar de gehele Nederlandse sport te generaliseren.

Supporters laten vooral positief gedrag zien tijdens de wedstrijd (79% van de wedstrijden). Tevens is het gedrag van de begeleiding zowel thuis als uit overwegend positief.

Voor de meeste teamsporten is een stijging in het aantal sportief verlopen wedstrijden waarneembaar

De meeste teamsporten laten, ten opzichte van 2017, in 2019 een stijging in het aantal als sportief beoordeelde wedstrijden zien. Deze observatie sluit aan bij langjariger onderzoek naar meegemaakt wangedrag op sportvelden⁷. Bij (beach)volleybal en de overige sporten lijkt sprake te zijn van een trend, terwijl bij hockey en korfbal 2018 het meest sportieve jaar was. Een opvallende bevinding is dat voetbal tegen de trend van andere sporten in lijkt te gaan; daar daalt het aantal sportief verlopen wedstrijden over de jaren. De vraag is of deze observaties materieel zijn of compositioneel. Bij dat laatste is de samenstelling van het bestand van de beoordeelde wedstrijden van invloed op de resultaten. Zo is bij volleybal in 2019 een groter aandeel wedstrijden geobserveerd van vrouwenteams, en vrouwen laten gemiddeld genomen meer sportief wedstrijd gedrag zien. Voetbal daarentegen was relatief stabiel in de compositie van de beoordeelde wedstrijden. Daarnaast kan er sprake zijn van toevalsbevindingen; onderzoek naar trends baseert zich bij voorkeur op een groter aantal tijdpunten dan we nu voorhanden hebben. Het is daarom aan te bevelen om zowel dieper in te gaan op de vraag deze trends vandaan komen, bijvoorbeeld met geavanceerdere analysetechnieken, en de metingen voor te zetten zodat een betere tijdserie opgebouwd wordt.

⁷ <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/sportklimaat-wangedrag>

Meer discussie bij onsportieve wedstrijden voetbal, meer hoofdschudden bij hockey

De gedragingen bij voetbal en hockey zijn met name positief (81% en 87%). Negatief en excessief gedrag (oftewel onsportief gedrag) komt vaker voor bij voetbal dan bij hockey. Ondanks de relatief veel onsportieve gedragingen bij voetbal, is het aantal wedstrijden dat als (zeer) onsportief wordt beoordeeld lager, met 8 procent. De voetbal- en hockeywedstrijden die als onsportief worden beoordeeld bevatten in verhouding meer onsportieve gedragingen. Het is opvallend dat neutrale wedstrijden bij voetbal een bijna gelijk aandeel onsportieve gedragingen hebben als de voetbalwedstrijden die als onsportief worden beoordeeld.

Gekeken naar de specifieke gedragingen worden er bij onsportieve voetbalwedstrijden meer discussies gevoerd dan bij sportieve wedstrijden. Bij hockeywedstrijden gaat het om meer wegwerpgebaren en hoofdschudden. Zowel bij onsportieve voetbal- als hockeywedstrijden zijn de positieve gedragingen complimenten en applaus afgenomen.

Qua wedstrijdspanning wijkt voetbal af van de andere sporten. Voetbal laat hierbij gedurende het grootste deel van een gemiddelde wedstrijd de hoogste wedstrijdspanning zien. Bovendien worden dat naarmate de wedstrijd vordert, meer onsportieve gedragingen geobserveerd. De wedstrijdspanning blijft bij hockey redelijk stabiel (lichte stijging).

4.2 Tot slot: hoe nu verder

Deze monitor laat geen grote veranderingen zien ten opzichte van vorig jaar, maar de continue dataverzameling zorgt er voor dat het beeld over het wedstrijdgedrag binnen de Nederlandse sport steeds completer en duidelijk wordt. Het blijven verzamelen van data levert waardevolle informatie over verschillende jaren waardoor het mogelijk is om veranderingen over de tijd te zien. De veranderingen tussen jaren zijn nu klein, maar juist deze kleine veranderingen kunnen over meerdere jaren een trend laten zien.

Dit jaar is gewerkt met een nieuwe applicatie en zijn vragen toegevoegd. Dit zorgt ervoor dat steeds meer (externe) factoren die van invloed kunnen zijn op het wedstrijdgedrag worden vastgelegd. De komende jaren willen we meer inzicht krijgen in de rol van de scheidsrechter, supporters en begeleiding op de wedstrijdspanning. Het is moeilijk om te bepalen of externe factoren, zoals het gedrag van scheidsrechter, supporters en begeleiding de wedstrijdspanning beïnvloeden, of dat die relatie andersom is. Door het gedrag ook in de pauzemomenten te registreren kan er in de komende jaren meer gezegd worden over de relatie tussen het gedrag van de sporters en het gedrag van supporters, begeleiding en scheidsrechter. Door geavanceerde analysetechnieken te gebruiken (QSort, Regressiontrees) hopen we hier komend jaar betere uitspraken over te kunnen doen.

Bijlage 1

Gedragingen in verhouding tot sportiviteit

Tabel B1.1 Overzicht gedragingen bij hockey en voetbal met beoordeelde mate van sportiviteit over gehele wedstrijd (in procenten)

		Complimenteren/applaus	Aanmoedigen sporter(s)	Omhelzen	Hand geven/high five/boks	Excuses aanbieden	Aanspreken op gedrag	Wegwerpgebaar/hoofdschudden	Discussie aangaan	Tijdrekenen	Duwen/trekken	Uitschelden/kleineren	Slaan/schoppen/bijten
Hockey	Sportief	34	39	2	8	3	2	4	4	0	2	0	0
	Niet sportief/niet onsportief	29	29	2	11	2	5	6	10	1	4	1	0
	Onsportief	24	22	2	11	3	3	14	15	0	5	0	0
Voetbal	Sportief	35	32	3	10	4	3	4	6	1	2	1	1
	Niet sportief/niet onsportief	26	30	3	8	4	3	6	12	2	5	1	1
	Onsportief	26	28	3	8	3	2	8	15	1	3	2	1

*Donkergroen = zeer positief, groen = positief, oranje = negatief en rood = excessief.

Bijlage 2

Tabel B2.1 Percentage geobserveerde wedstrijden met mannen, vrouwen of gemengd per sport en jaar (n=895)

		2017	2018	2019
(Beach)Volleybal	mannen	41%	33%	27%
	vrouwen	57%	58%	73%
	gemengd	2%	9%	0%
Hockey	mannen	41%	37%	42%
	vrouwen	59%	63%	58%
Korfbal	vrouwen	5%	4%	7%
	gemengd	95%	96%	93%
Overig	mannen	49%	68%	71%
	vrouwen	46%	24%	20%
	gemengd	4%	8%	9%
Voetbal	mannen	87%	86%	88%
	vrouwen	10%	10%	11%
	gemengd	3%	4%	1%

Tabel B2.2 Percentage geobserveerde wedstrijden met jongeren, senioren of veteranen per sport en jaar (n=895)

		2017	2018	2019
(Beach)Volleybal	senioren	61%	73%	80%
	jongeren	23%	18%	20%
	veteranen	16%	9%	0%
Hockey	senioren	49%	53%	54%
	jongeren	39%	41%	40%
	veteranen	13%	6%	6%
Korfbal	senioren	62%	52%	74%
	jongeren	36%	48%	22%
	veteranen	2%	0%	4%
Overig	senioren	81%	69%	75%
	jongeren	18%	23%	25%
	veteranen	1%	8%	0%
Voetbal	senioren	63%	47%	59%
	jongeren	29%	53%	33%
	veteranen	8%	0%	8%

Tabel B2.3 Aandeel van sporten gecategoriseerd als overige sporten over de tijd (n=277).

Jaar	Basketbal	Handbal	Rugby	Waterpolo	Zaalvoetbal
2017	19.35%	26.88%	9.68%	12.90%	31.18%
2018	23.08%	23.08%	6.15%	22.31%	25.38%
2019	20.37%	0.00%	9.26%	44.44%	25.93%



Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl